

İslâm Dini'nin “Temel İlkeleri” Nelerdir? (Revizyon 6.4)¹

Prolog

Yazının başlığındaki soru hemen iman'ın altı² veya İslam'ın beş şartını³ akla getiriyor değil mi?

Bu şartlar, *iman ehli ve ibadet ehli* sayılmak için yerine getirilmesi gerekenler olup, “temel ilkeler” deyiminiyle anlatılmak istenilen ise sadece bunlardan ibaret değildir.

*Temel ilkeler*⁴, bu konuların uzmanlarınca belirlenen, ortalama idrak düzeyindeki bir Müslümanın yaşamı içinde karşılaşılabileceği çeşitli durumlardaki tutum ve davranışlarını ayarlayabilmesi için aklında kolayca tutabileceği, ama her birinin referansları Kuran'ın muhkem ayetleri olan, **yol gösterici ilkeleri** ortaya koyabilecek, *-içinde İman'ın ve İslâm'ın şartları da dahil olmak üzere-* asgari sayıdaki soru'nun cevaplarıdır.

Bu cevaplar, insan için öyle bir pusula işlevi görebilmelidir ki, *gerek yaratılmışlığının yüklediği misyonun, gerekse kemale ermiş bir birey olmayı başarması için ona yol gösterici olan Din'in amaçları gerçekleşmiş olsunlar.*

Kuran-ı Kerim, içerdiği ayetler yoluyla Müslümanların uyması gereken
–iman ve ibadet de dahil- tüm kuralları ortaya koyduğuna göre

ayrıca niçin başkaca ilkelere ihtiyaç var?

Bu soru'nun cevabı açıktır: İman ve İbadet şartları İslâm'ın “asgari şartları”dır (bir çeşit *giriş şartları*). Müslüman sayılmak için gereken bu ön-koşullar, yaşam içindeki tutum ve davranış kodlarını doğal olarak direkt olarak içermez. İnsan için yaşam, -en geniş anlamda çevresiyle- etkileşimlerindeki hal ve hareketleriyle, yani eylemleriyle şekillenir. Bu amaçla, *-Diyanet İşleri Başkanlığı kaynaklarına göre-* 6236 ayete⁵ başvurulması gerekir.

Ancak bu durumda kimi pratik sorunlar doğabilir: *Muhkem* ayetlerin⁶ herkesçe ayırt edilebilmesindeki güçlük; *müteşabih* ayetlerin içinde bulunulan durumda anlamlandırılmasındaki güçlük; ayetlerin ortak alanlarının bulunması ve nihayet akılda tutma güçlüğü gibi nedenlerle, muhkem ayetler arasından seçilenlerden yararlanılarak ifadelendirilecek yol gösterici ilkelere ihtiyaç doğuyor.

Bütün bunların dışında böylesi bir yaklaşımı neredeyse zorunlu kılan bir neden daha var: 6236 adet ayet hiçbir tefsir katılmasa dahi, eğer bir bütün olarak kavranmaz, içinde saklı bulunan “temel ilkeler” keşfedilmeye çalışılmaz ise, kolayca farklı amaçlara yönelik anlamlandırmalara konu olabilir.

¹ Lütfen bu yazıdan önce şu sürümleri okuyunuz: <http://bit.ly/1x9ei0A>, <http://bit.ly/1qsS8D0>, <http://bit.ly/1y7XJT3>

² İmanın altı şartı için açıklamalar: <http://bit.ly/1xbzcxH>

³ İslam dininin Sünni mezhebine göre büyük önem arz eden beş âmeli (ibâdet) bütüne verilen isimdir. Bu şartlar sırasıyla: Şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve hacca gitmektir. Şehâdet etmek dışındaki şartlar itikâdî yani dininin inanç esaslarına dâir olmayıp, âmeli yani davranışsal, ibâdetsel şartlardır. Çoğu İslam âlimi dini inanç esaslarına dâir kurallar benimsendiğinde kişinin Müslüman kabul edileceğini, davranışsal ve ibâdetsel yönlerin en azından inanan olmak açısından bağlayıcı olmadığını öne sürmüşlerdir. Bazı İslam âlimleri ise imân'ın ancak davranış ve ibâdetlerle tamam olacağını bu nedenle şehadet getirip Müslüman olduğunu iddia eden kişinin ibadetlerini yerine getirmemesi halinde Müslüman kabul edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Bkz. <http://bit.ly/10r3YFX>

⁴ Metin içinde yer yer kurucu ilkeler ya da maksimler de denilmektedir.

⁵ <http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#1:1> adresindeki sureler sekmesine tıklayınız.

⁶ Muhkem ayetler: Açık, kesin, manası herkes tarafından aynı şekilde anlaşılan ayetlerdir.

Müteşabih ayetler: Birden çok anlama gelebilen, manası herkes tarafından kolayca anlaşılamayan, açıklanması için başka delillere ihtiyaç duyulan ayetlerdir. Bkz. <http://bit.ly/1EKVvDw>

Nitekim, İslamiyetin doğuşundan günümüze varıncaya dek, bu tür niyet sahiplerince –ki büyük bir bölümü iyi niyetli de olabilir- İslâm'ın temel felsefesine taban tabana zıt yönlerle çekiştirilmeye çalışılmış ve halen de çalışılmaktadır.

14 asır sonra gelinen noktada, kendilerine müslüman adı verilen ve/ya kendilerine Müslüman sıfatı veren yüz milyonlarca insan, *İslâm'ın kurucu ilkelerine dayalı tutum ve davranışlar uyarınca yaşamak* demek olan İslâmiyetten tamamen koparak, kendi tanımladıkları "*eyleme değil söyleme dayalı*" yeni putlara tapar hale gelmişlerdir.

Trajedi bununla da sınırlı olmayıp, sürüklenmiş bu büyük kitle, kendi sözel doğrularını başkalarına da benimseterek güç sahibi olmak yolunda, sadece İslâmiyet ile değil hiçbir din ya da makûl öğretiyle açıklanamayacak bir yaşam sürdürmekte; ama ısrarla da bunu Allah adına yaptıklarını savunmaktadır. Artık Dünya, bu yaklaşımı uzak durulması ve de uzak tutulması gereken bir tehlike olarak görür hale gelmiştir. Acaba İŞİD adı verilen örgütlenme, Müslüman nüfusu kendi kendine kırdırarak bir yandan mücadeleye edilecek kitleyi küçülten, bir yandan da geri kalanların akıllarını başlarına toplamalarını sağlayabilecek bir tasarım mıdır?

Eğer bu, İslâm inancını samimiyetle benimsemiş kitlelere karşı kurulmuş sinsice bir komplo değilse, gaflet midir, cehalet midir, dalâlet midir?

İşte bütün bu nedenlerle, olası sürüklemelere karşı, büyük kitleleri uyanık tutup dinlerine sahip çıkmayı sağlayabilecek "çıpa ilkeler"in ortaya çıkarılması zorunlu görünüyor.

Bu noktada, akıllara gelebilecek bir itiraz, İslâm'ı bilen ve öyle yaşayan kişilerin böyle bir tehlikeden korunmaları için bu tür çıpalara ihtiyaçları olmadığıdır. Kuşkusuz bu doğrudur ve söz konusu çıpa ilkeler, bu konulara fazla vakit ayıramayan, ama bir yandan da İmân'ı, yaşam pratikleri olarak içselleştirmek isteyen kişiler içindir ve bu nedenle de önemli bir görev sayılmak gerekir.

Başlangıçta sözü edilen sorular nelerdir?

Soru 1) Müslümanlığın asgari şartları nelerdir? (*İman'ın ve İslâm'ın şartları olup bunlar bellidir*)

Soru 2) **Nereye varılmak** istendiği (yani vizyonu⁷, Müslümanlığı seçen bir kimsenin, seçmemiş olanlardan farklı olarak hangi büyük amaca erişmek istediği)⁸.

Soru 3) Oraya **niçin varılmak** istendiği (yani *misyonu*, o amaç(lar)a erişme isteğinin temelinde hangi *öz-niyetin* bulunduğu)⁹.

Soru 4) Misyonu uyarınca vizyonunun tanımladığı yere, **hangi ilkelere uyularak** yürünmesi gerektiği (*Yani değerler, yaşam içinde hangi ilkelere (maksim) sadık kalacağı*)

Bu son soru, Müslümanlığın asgari koşullarını (İmân'ın ve İslâm'ın şartları) yerine getiren bir kişinin, yaşamı içinde elinde tutabileceği bir çeşit "*bireysel yol gösterici*" (pusula) arayışına cevap vermelidir.

⁷ Vizyon, misyon ve değerler için daha anlamlı karşılıklar olarak sırasıyla "Büyük ve İddialı Sonuç", "öz-niyet" ve "öz-değerler" terimleri kullanılmaktadır. (Harvard Business Review, Reprint 96501, "Building Your Company's Vision", Collins & Porras, 1996)

⁸ Sadece örnek oluşturmak amacıyla her soru için bazı önerilerde bulunulacaktır. Bu soru için örnek şu olabilir (mi?):

"İslâm dini aracılığıyla varılmak istenen nokta, evrenin oluşum ve işleyişini anlama yolunda, akıl ve sezgilerini birlikte işleten, bir yandan da tutum ve davranışlarında seçme özgürlüğüne sahip olmanın sorumlulukları bulunduğunun ve bu sorumluluğunun karşılığı olarak bir şekilde hesap vereceğinin bilincinde olan bireylerden oluşan bir toplum yapısına erişmek."

⁹ Örnek: "Tüm varlıkları kavrayan evrenin oluşum ve işleyişini sürekli anlamaya çalışıp, onunla uyum halinde yaşamak".

Bu yol göstericilerin sayısı az olmalı, herhangi bir durumda tutulacak yol için kolayca ipuçları verebilmelidir.

**Örnek olarak böylesi birkaç temel yol gösterici
şunlar olabilir (mi?)**

- (1) *İmân'ın amel'e bağlılığı* (İmân ve İbadetin, doğru-iyi-güzel'e yönelik tutum ve davranışlara içeren bir yaşama dönüşmesi esastır)
- (2) *Kul hakkına saygı*¹⁰ (kul kavramı, yaratılmış her şeyi kapsamak üzere¹¹)
- (3) *Tahkik-i İmân*^{12, 13} (ancak sorgulamaya dayalı imân'ın makbûl olması)
- (4) *İçtihat'a açıklık*¹⁴ (gerek yukardaki yol göstericilerin gerekse Kuran'ın diğer ayetlerinin uygulanış kurallarının, içinde bulunulan çağın ve yerel koşulların ihtiyaçlarına göre yeniden anlamlandırılması gerekliliği)

Bu yazım, dört soru ve o dört soruya verilebilecek "cevap adayları" ile bitiyor. Çünkü ben o dört cevaptan oldukça eminim ama, İslam konusunda cevaplarımın değer taşıması için bir kimliğe sahip değilim. Bu dört soruya, bu konuda kendini yetkili sayanlar cevap üretmeyi düşünmezler mi acaba?

24 Eylül 2015

¹⁰ Tüm varlıkların (yani kullar) haklarına saygı kavramıyla kast edilen, o varlıkların oluşturduğu büyük bütünün işleyişine uyum göstermek (teslim olmak) olarak yorumlanabilir.

Kul hakkına saygı, yaşam içindeki tutum ve davranışlara yol gösterebilecek hemen her ilkenin üretilebileceği doğurganlıktadır. Örneğin Prof.Dr.Hüseyin Atay'ın "İslâm'da Olgun İnsan (İnsan-ı Kâmil)" başlıklı makalesinde (bkz. <http://bit.ly/114Gqk0>) şu 5 özelliği saymış olup, her biri Kul Hakkına Saygı ilkesinin türevleri olarak değerlendirilebilir: Adalet, İyi niyetlilik (ihlâs), Başkasını istismar etmemek, Doğruluk (sıdk) ve İffetli olmak.

¹¹ bkz. <http://bit.ly/1n5Ujv2> "kul" maddesi. Kul kavramının halk arasındaki "insan" anlamı dışında çok daha geniş ve tüm yaratılanları kapsadığı ilgili referansta açıklanmaktadır.

¹² Bkz. bkz. <http://bit.ly/1zBmNX3> Sah. 71-72

¹³ Tahkiki iman'ın niçin gerekli olduğu, Soru 2'deki büyük amaç (vizyon) bağlamında daha iyi anlaşılıyor. Söz konusu "anlaşılma" ancak tahkik (sorgulama) yoluyla mümkündür. Tüm yargıların askıya alınması aslında bilim'in de temel ilkesidir.

¹⁴ Hz. Muhammet'in, "Doğru içtihad yapan iki sevap, yanlış içtihad yapan bir sevap kazanır" şeklinde bir sözü rivayet edilir. Bindörtüüz yıl boyunca pek çok müslüman akıl, Kur'an Ayetlerini anlamlandırma yolunda içtihadta bulunmuşlardır. Bundan sonra da, değişecek koşullar ve bilimin ortaya çıkarabileceği büyük bütünün üstü örtülü parçaları, Kur'an'ın mesajını anlama ve anlamlandırmada insan idrakini genişletecektir.